

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

FUNCTIONING OF PROFESSIONAL UNIONS IN THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE AS A COMPONENT OF THE LEGAL PROTECTION OF POLICE OFFICERS: ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECT

Дяченко О.О., ад'юнкт кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто адміністративно-правовий аспект забезпечення гарантій професійної діяльності поліцейських.

Здійснено аналіз наукових публікацій науковців, судових рішень та нормативно-правових актів, які регулюють діяльність професійних спілок України, як елементів інституту захисту трудових та соціальних прав поліцейських.

Розкрито функції профспілок у сфері захисту прав поліцейських. Встановлено, що діяльність профспілок, в тому числі поліцейських, також регулюється цілою низкою національних законодавчих актів. Зокрема, це Кодекс законів про працю України, Законів України «Про профспілки, їх права та гарантії діяльності», «Про колективні договори і угоди», «Про Національну поліцію».

Установлено, що на сьогодні фахівці констатують зменшення обсягу та змісту прав, пільг та гарантій в сфері трудових та соціальних прав поліцейських в порівнянні з тими перевагами які мали правоохоронці ще близько 9–10 років тому, тобто до реформи.

Визначено, що в новому законодавстві в сфері соціального забезпечення поліцейських зникли ряд пільг та гарантій, а саме: надання додаткової оплачуваної відпустки у зв'язку з сімейними обставинами, зменшення відсотку щодо нарахування пенсій під час звільнення, соціального забезпечення поліцейських як пільга на комунальні послуги, державне загальнообов'язкове страхування співробітників поліції тощо.

У висновку висвітлено наявні недоліки в діяльності профспілок тому автором зазначено, що важливим вирішенням неефективної діяльності класичних профспілок може бути їх саморозпуск чи ліквідацію. Або ж створити незалежний орган, що буде здійснювати контроль за даними профспілками. Дати можливість поступово, самостійно сформуватися незалежним профспілкам, що будуть здійснювати захист поліцейських. На сьогодні є такі приклади створення незалежних первинних професійних спілок, що ефективно здійснюють захист трудових прав поліцейських.

Ключові слова: захист прав, поліцейські, гарантії, профспілка, трудові права, воєнний стан.

The article examines the administrative and legal aspect of ensuring guarantees of the professional activity of police officers.

The analysis of scientific publications of scientists, court decisions and legal acts regulating the activities of professional unions of Ukraine as elements of the institute for the protection of labor and social rights of police officers was carried out.

The functions of trade unions in the field of protection of the rights of police officers are disclosed. It has been established that the activities of trade unions, including police, are also regulated by a number of national legislative acts. In particular, this is the Code of Labor Laws of Ukraine, the Laws of Ukraine "On Trade Unions, Their Rights and Guarantees of Activity", "On Collective Agreements and Agreements", "On the National Police".

It has been established that today experts note a decrease in the scope and content of rights, benefits and guarantees in the field of labor and social rights of police officers in comparison with the advantages that law enforcement officers had about 9–10 years ago, that is, before the reform.

It was determined that a number of benefits and guarantees have disappeared in the new legislation in the field of social security for police officers, namely: provision of additional paid leave in connection with family circumstances, reduction of the percentage of accrual of pensions at the time of dismissal, social security of police officers as a benefit for communal services, compulsory state insurance of police officers, etc.

In the conclusion, the shortcomings in the activity of trade unions are highlighted, so the author states that an important solution to the inefficient activity of classic trade unions can be their self-dissolution or liquidation. Or create an independent body that will exercise control over these trade unions. Give the opportunity to gradually, independently form independent trade unions that will protect police officers. Today there are examples of the creation of independent primary trade unions that effectively protect the labor rights of police officers.

Key words: protection of rights, police officers, guarantees, trade union, labor rights, martial law.

Постановка проблеми. Одним із елементів інституту захисту прав поліцейських, зокрема соціального забезпечення та трудових прав, є діяльність первинних професійних спілок. Проте фахівці даної сфери зазначають, що на сьогодні існує проблематика в сфері дотримання прав поліцейських під час проходження служби в Національній поліції України про що, зокрема, свідчить велика кількість рішень суду на користь поліцейського. Також, аналізуючи звіти діяльності «класичних профспілок» в правоохоронних органах (тобто тих які заключають договір з органом поліції) автор прийшов до думки, що вони здійснюють переважно захист в соціальному секторі, але, наприклад, захист трудових прав профспілки що при органах не забезпечують. Прикладом порушення прав поліцейських, що не рідко зустрічається: не оплачується служба в понаднормовий чи святковий час, накладаються дисциплінарні стягнення за порушенням законодавства тощо. Дана проблематика, насамперед, має бути об'єктом поліцейських профспілок в правовому полі. Можливо

доцільним є розширення та підвищення правового статусу поліцейських професійних спілок. Водночас, на сьогодні, більшість профспілок поліції існує так би мовити «нерозривно» з самим органом, співробітники якого є його членами. Тому констатуючи важливість вивчення діяльності поліцейських професійних спілок, як елемента інституту захисту прав поліцейських акцентуємо увагу на актуальності вивчення правового забезпечення, функцій, ролі профспілок в захисті прав правоохоронців.

Стан дослідження. До науковців, що в загальному вивчали права поліцейських належать С.С. Алексєєв, А.О. Банчук, В.С. Венедіктов, П.В. Коломосць, М.М. Клементарський, О.М. Куракін, К.Ю. Мельник, В.І. Московець, О.І. Осауленко, С. О. Погрібний, М.І. Хавронюк, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко, І.І. Яцкевич та ін. Але варто зауважити, що проблематика захисту прав поліцейських, зокрема трудових прав та соціального забезпечення, як сфера діяльності поліцейських профспілок є недостатньо дослідженою.

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів, що забезпечують правовий захист поліцейських, зокрема гарантії трудових та соціальних прав поліцейських, а також визначення функцій та діяльності профспілки в сфері захисту прав поліцейських.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні фахівці констатують зменшення обсягу та змісту прав, пільг та гарантій в сфері трудових та соціальних прав поліцейських в порівнянні з тими перевагами які мали правоохоронці ще близько 9–10 років тому, тобто до реформи. Наприклад, відбулись наступні зміни: позбавили можливості надання додаткової оплачуваної відпустки у зв'язку з сімейними обставинами; позбавлення права на безоплатний проїзд до місця проведення відпустки та у зворотному напрямку; відсутність надання додаткових діб для прибуття до місця відпочинку під час відпустки (максимально надавалось не більше ніж 2 доби); зменшення відсотку щодо нарахування пенсій під час звільнення (наприклад, спочатку було нараховувалася близько 90% від заробітної плати, потім 80, далі 70%); відсутність права на продовольчий пайок (або ж його грошова компенсація) або ж за неотримане речове майно; не врахували також в нове законодавство такий вид соціального забезпечення поліцейських як пільга на комунальні послуги (50% знижки); безкоштовне лікування обмежене лише відомчими закладами територіальних медичних об'єднань МВС; відсутнє зменшення відомчих закладів дошкільної освіти.

Тобто як бачимо нова формація органу принесла не тільки позитивні зміни та роль публічно-сервісної служби в соціумі, але й наклала свої «побічні ефекти» у вигляді зменшення соціальних та трудових гарантій для поліцейських.

Так, Коломоєць П.В. у своєму науковому дослідженні «Гарантії реалізації трудових прав поліцейських» зазначає, що «в рамках діяльності органів Національної поліції введена законодавча норма щодо надання одноразової грошової допомоги тільки у разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського, за отримання інвалідності, поранення та каліцтва. У разі ж втрати працездатності, пов'язаній з проходженням служби, за загальним захворюванням, у відсотках, встановлених медико-соціальною експертною комісією, такі виплати не проводяться». Більше того, автор зазначає, що під час започаткування та на момент створення органів Національної поліції основними цілями проведення соціальної політики щодо працівників правоохоронних органів було якраз підвищення рівня їхнього добробуту в інтересах залучення на правоохоронну службу висококваліфікованих кадрів, підвищення зацікавленості в результатах роботи, зниження плинності кадрів і в цілому підвищення ефективності правоохоронної роботи [7].

Одним із можливих рішень даної проблематики є активна позиція та діяльність професійних спілок, що захищають права поліцейських під час професійної діяльності.

Так стаття 21 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» зазначає, що профспілки, їх об'єднання захищають право громадян на працю, беруть участь у розробленні та здійсненні державної політики у галузі трудових відносин, оплати праці, охорони праці, соціального захисту.

Тобто, професійна спілка може представляти порушені інтереси поліцейського або інтереси групи поліцейських, писати колективні заяви, звернення, запити тощо. Хочемо зазначити, що одним із висновків, здійснених у ході нашого дослідження, збігається до того, що проблема ефективного забезпечення прав поліцейського, в тому числі і через призму діяльності профспілок на сьогодні не існує. Відзначаючи важливість захисту прав поліцейських, зокрема трудових прав, акцентуємо увагу на діяльності поліцейських профспілок, які сьогодні впливають на процес врегулювання гарантій забезпечення прав поліцейських, зокрема трудових прав. Вирішенням є якісні зміни

в діяльності поліцейських профспілок. Для початку розглянемо правову базу. Нормативно-правове регулювання діяльності професійних спілок регулюється міжнародними та національними документами.

Так стаття 11 Європейської конвенції з прав людини передбачає, що кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів... ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави [3].

Стаття ст. 36 Конституції України зазначає, що професійні спілки утворюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів. Усі професійні спілки мають рівні права. Обмеження щодо членства у професійних спілках встановлюються виключно цією Конституцією і законами України [11].

Діяльність профспілок, в тому числі поліцейських, також регулюється цілою низкою національних законодавчих актів. Зокрема, це Кодекс законів про працю України, Закон України «Про профспілки, їх права та гарантії діяльності», «Про колективні договори і угоди», «Про Національну поліцію».

Стаття 1. Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» визначає поняття профспілки як добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання). Також зазначено в цьому Законі те, що громадяни України мають право на основі вільного волевиявлення без будь-якого дозволу створювати профспілки, вступати до них та виходити з них на умовах і в порядку, визначених їх статутами, брати участь у роботі профспілок [1].

Згідно чинного законодавства атегостворим працівникам Національної поліції дозволено створювати профспілки, зокрема для захисту їх трудових та соціальних прав.

Зокрема, в ст. 104 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що для захисту своїх прав та законних інтересів працівники поліції можуть утворювати професійні об'єднання та професійні спілки. Ч. 11 ст. 62 цього ж Закону зазначає, що в органах (зкладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається [2].

Доречно зазначити, що відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», в Україні введено режим воєнного стану. 15 березня 2022 року прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» відповідно до якого на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України.

Відповідно до статті 14 Закону у межах своєї діяльності професійні спілки повинні максимально сприяти забезпеченню обороноздатності держави та забезпечувати громадський контроль за мінімальними трудовими гарантіями, передбаченими Законом. На період дії воєнного стану призупиняється дія статті 44 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та відповідні норми колективних договорів [12].

Тобто, як бачимо з вищезазначеного, діяльність профспілок регулюється багатьма законодавчими актами як національними так і міжнародними. Однак на сьогодні працюють вони так, що поліцейські заключають платний договір з адвокатами на захист своїх соціальних та трудових прав, та захищають їх у суді. Також проблемою більшої поліцейських профспілок є те, що вони фактично перестали бути незалежними від органу членами якого

стали поліцейські. Також відомі непоодинокі випадки примусового вступу поліцейських до профспілки. Отже, необхідні зміни.

Вважаємо за доцільне припинити діяльність профспілок шляхом саморозпуску, що знаходяться при органах поліції та системи МВС, які діють фактично з початку незалежності нашої держави.

Дати можливість поступово, самостійно сформуватися незалежним профспілкам, що будуть здійснювати захист поліцейських.

На сьогодні є поодинокі випадки створення незалежних первинних професійних спілок, що здійснюють захист трудових прав поліцейських.

Наведемо приклади результатів роботи однієї з таких спілок, які висвітлюють результати своєї діяльності, де профспілка представляла інтереси своїх членів у суді. Хочемо лише додати, що, згідно чинного законодавства, профспілки та їх об'єднання мають право представляти інтереси своїх членів при реалізації ними конституційного права на звернення за захистом своїх прав до судових органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також міжнародних судових установ.

Так, якраз прикладом діяльності незалежної профспілки є адміністративна справа Дніпропетровського окружного адміністративного суду № 160/13891/22, де представником позивача стала незалежна первинна професійна спілка.

07.09.2022 року ОСОБА_1 звернулась до Дніпропетровського окружного адміністративного суду з позовною заявою, в якій просить визнати протиправною бездіяльність Департаменту патрульної поліції по не нарахуванню та не виплаті додаткової доплати за службу в особливих умовах (період карантину), передбаченої постановою КМУ № 375 від 29.04.2020 року за період служби з березня – по грудень 2021 року ОСОБА_1.

Суд, вивчивши матеріали виніс таке рішення: Позовну заяву ОСОБА_1 (АДРЕСА_1, рнокпп НОМЕР_1) до Департаменту патрульної поліції (03048, м. Київ, вул. Федора Ернста, буд. 3, ЄДРПОУ 40108646), третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні позивача: Первинна професійна спілка «Правозахисники країни» про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити певні дії задовольнити.

Визнати протиправною бездіяльність Департаменту патрульної поліції по не нарахуванню та не виплаті додаткової доплати за службу в особливих умовах (період карантину), передбаченої постановою Кабінету Міністрів України № 375 від 29.04.2020 року за період служби з березня 2021 року по грудень 2021 року ОСОБА_1. Зобов'язати Департамент патрульної поліції нарахувати та виплатити на користь ОСОБА_1 додаткову доплату, передбачену постановою Кабінету Міністрів України № 375 від 29.04.2020 року за період з березня 2021 року по грудень 2021 року (включно) [9].

Ще одне рішення суду де представником позивача виступає ця ж незалежна профспілка у справі. Порушення прав поліцейського (начальника сектору превенції) виразилось у тому що оголошене дисциплінарне стягнення, у вигляді зауваження за те, що останній не виїхав на виклик, бо був вже поза службою після відпрацьованого добового наряду та вживав алкоголь на дні народженні коли йому надійшла відповідна вказівка.

Коротко суть справи. Наказом начальника Охтирського РВП ГУНП в Сумській області від 22.04.2021 № 139 призначено службове розслідування за фактом можливого порушення службової дисципліни ОСОБА_1. В частині невиконання вказівки щодо виїзду на місце пригоди за фактом крадіжки з приватного господарства ЄО № 1156 від 20.04.2021 та не виконання вказівки начальника ВП щодо виїзду на місце пригоди за матеріалами ЄО № 1172 від 22.04.2021. Цим же наказом призначено дисциплінарну комісію (а.с. 32).

Висновок службового розслідування затверджено начальником Охтирського РВП ГУНП в Сумській області 11.05.2021 (а.с. 58-62). Наказ про застосування до ОСОБА_1 Дисциплінарного стягнення у вигляді зауваження видано відповідачем 12.05.2021. З дослідженої судом копії наказу вбачається, що стягнення застосовано за порушення позивачем службової дисципліни, що виразились в ігноруванні вимог ч. 1, 2 ст. 18 Законів України «Про Національну поліцію», п. 4 ч. 3 ст. 1 «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» (а.с. 63).

Отже, Сумський окружний адміністративний суд 22 грудня 2021 року справа № 480/5042/21 розглянувши у відкритому судовому засіданні справу, вивчивши матеріали справи, заслухавши пояснення сторін та свідка, суд вважає, що позов підлягає задоволенню.

Адміністративний позов ОСОБА_1 до Охтирського районного відділу поліції Головного управління Національної поліції в Сумській області про визнання протиправним та скасування наказу задовольнити. Визнати протиправним та скасувати наказ Охтирського районного відділу поліції Головного управління Національної поліції в Сумській області № 161 від 12.05.2021 про застосування до ОСОБА_1 дисциплінарного стягнення у вигляді зауваження [8].

Ще справа (справа № 300/3566/22) Івано-Франківського окружного адміністративного суду яка підтверджує про наявність проблематики в сфері забезпечення трудових прав поліцейських та ефективність роботи незалежних первинних профспілок.

ОСОБА_1 звернувся до суду з адміністративним позовом до Департаменту патрульної поліції Національної поліції України про визнання протиправним та скасування наказу Департаменту патрульної поліції від 03.08.2022 № 442 про притягнення до дисциплінарної відповідальності у вигляді звільнення зі служби з поліції інспектора чергового відділу чергової служби Управління патрульної поліції в Івано-Франківській області ОСОБА_1; визнання протиправним та скасування наказу Департаменту патрульної поліції по особовому складу від 02.09.2022 № 1129 о/с про звільнення зі служби з поліції інспектора чергового відділу чергової служби Управління патрульної поліції в Івано-Франківській області ОСОБА_1; зобов'язання поновити позивача на службі в поліції на посаді інспектора чергового відділу чергової служби Управління патрульної поліції в Івано-Франківській області з 02.09.2022; стягнення за рахунок державних асигнувань відповідача на користь позивача середній заробіток за час вимушеного прогулу за період з моменту звільнення, а саме з 02.09.2022 по день фактичного розрахунку. Позовні вимоги мотивує, тим, що спірні накази прийнято за результатами проведеного службового розслідування, висновки якого не відповідають фактичним обставинам. Оскаржувані накази про застосування дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення із служби та про звільнення не містять жодних обґрунтувань та посилення на докази на підтвердження наявності підстав для його прийняття. Наказ від 03.08.2022 № 442 вважає необґрунтованим, та таким, що не містить достатніх доказів вчинення позивачем дисциплінарного проступку, зокрема протиправної поведінки, шкідливих наслідків та причинного зв'язку між ним та дією (бездіяльністю).

Суд, вивчивши матеріали виніс таке рішення. Адміністративний позов ОСОБА_1 до Департаменту патрульної поліції задовольнити. Визнати протиправними та скасувати накази Департаменту патрульної поліції № 442 від 03.08.2022 про притягнення до дисциплінарної відповідальності у вигляді звільнення зі служби з поліції інспектора чергового відділу чергової служби Управління патрульної поліції в Івано-Франківській області ОСОБА_1 та № 1129 о/с від 02.09.2022 про звільнення зі служби в поліції інспектора чергового відділу чергової служби Управління патрульної поліції в Івано-Франків-

ській області ОСОБА_1. Поновити ОСОБА_1 на службі в поліції на посаді інспектора чергового відділу чергової служби Управління патрульної поліції в Івано-Франківській області з 02.09.2022. Стягнути за рахунок бюджетних асигнувань Департаменту патрульної поліції на користь ОСОБА_1 середній заробіток за час вимушеного прогулу з 03.09.2022 по 22.11.2022 в сумі 30534 (тридцять тисяч п'ятсот тридцять чотири) грн. 51 коп.

Рішення суду в частині поновлення ОСОБА_1 на службі в поліції на посаді інспектора чергового відділу чергової служби Управління патрульної поліції в Івано-Франківській області з 03.09.2022 та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу за один місяць допустити до негайного виконання.

Висновок. Таким чином, можемо зазначити, що на сьогодні перед профспілковими організаціями стоїть важливе

завдання на предмет якісних змін у роботі профспілки щодо захисту трудових прав поліцейських. Можливим вирішенням неефективної діяльності класичних профспілок може бути їх частковий саморозпуск чи ліквідацію. Або ж створити незалежний орган, що буде здійснювати контроль за даними профспілками. Дати можливість поступово, самостійно сформуватися незалежним профспілкам, що будуть здійснювати захист поліцейських. На сьогодні є такі приклади створення незалежних первинних професійних спілок, що ефективно здійснюють захист трудових прав поліцейських.

Проте не варто робити зміни чи реформи лише заради змін, необхідні якісні результати, які дійсно покращать трудову та соціальну захищеність поліцейських та будуть мотивувати їх до сумлінного та відповідального виконання службових обов'язків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text>
2. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58019>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) Рада Європи : протокол від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
5. Александров Д. О. Загальна психологічна характеристика професійної діяльності працівника Національної поліції. *Юридична психологія*. 2016. № 1 (18). С. 129–140.
6. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 № 322-VIII р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text>
7. Коломоєць П. В. Гарантії реалізації трудових прав поліцейських дис. канд. юр.наук : 12.00.05. Харків, 2018. 173 с.
8. Справа № 480/5042/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102485029> (інформація відображена на офіційній сторінці профспілки <https://www.diac.org.ua/znov35u-pro-chergovu-peremogu-profsp-lki>)
9. Справа № 160/13891/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108000767> (інформація відображена на офіційній сторінці профспілки <https://www.diac.org.ua/znov35u-pro-chergovu-peremogu-profsp-lki>)
10. Справа № 300/3566/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107450625> (інформація відображена на офіційній сторінці профспілки <https://www.diac.org.ua/znov35u-pro-chergovu-peremogu-profsp-lki>)
11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
12. Професійні спілки України. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%BA%D0%B0